

2020-12-04

Juridiska fakultetskansliet

Utrikesdepartementet

Remiss: Enhetlig och effektiv marknadskontroll (SOU 2020:49)

Juridiska fakultetsnämnden tillstyrker den i betänkandet föreslagna regleringen med följande reservationer och synpunkter.

Som framgår av betänkandet är syftet med EU:s marknadskontrollförordning att göra reglerna på produktsäkerhetens område tydligare och mer enhetliga. En kraftfull tillsyn av produkter anges också vara en förutsättning för att allmänintressen ska kunna skyddas och för att skapa bättre förutsättningar för en rättvis konkurrens på unionsmarknaden. I Sverige är marknadskontrollen decentraliserad och för tillsynen ansvarar idag en rad myndigheter, såsom till exempel Arbetsmiljöverket, Boverket, Läkemedelsverket och Naturvårdsverket. Enligt utredningen bör det decentraliserade systemet kvarstå. Det faktum att tillämpningen även fortsättningsvis överläts på olika myndigheter understryker behovet av en klar och tydlig reglering. Risker finns annars att tillämpningen inte bara kan komma att skilja sig åt medlemsstater emellan utan även mellan olika myndigheter i en och samma medlemsstat. Det vore naturligtvis olyckligt.

Marknadskontrollförordningens artikel 14 reglerar tillsynsmyndigheternas befogenheter. Enligt artikeln ska myndigheterna tilldelas ett antal, specificerade, befogenheter. Däribland återfinns befogenheterna att (i) genomföra oanmälda inspektioner på plats och fysiska kontroller av produkter (artikel 14 d) och (ii) få tillträde till lokaler, mark eller transportmedel som den berörda ekonomiska aktören använder för ändamål som har samband med den ekonomiska aktörens näringsverksamhet, affärsverksamhet, hantverk eller yrke, i syfte att identifiera bristande överensstämmelse och erhålla bevis (artikel 14 e). Utredningen noterar att bestämmelsen inte uttryckligen omfattar bostäder. Samtidigt konstateras att det idag är enkelt för en distributör att till sitt hem beställa partier av små produkter, som till exempel smycken, mobilladdare och kosmetika, och sedan sälja dessa vidare över internet. Utredningen anser därmed att det finns skäl att uttryckligen låta inspektionsbefogenheten omfatta även utrymmen i bostäder som används i samband med en ekonomisk aktörs verksamhet. Frågan regleras i förslaget till lag (2021:000) med kompletterande bestämmelser till EU:s marknadskontrollförordning. Lagförslaget 5 § anger att

Juridiska fakultetsnämnden

marknadskontrollmyndigheterna ska ha de befogenheter som anges i förordningens artikel 14 d) och e). Vidare anges att befogenheten i artikel 14 e) även ska omfatta bostäder. Den föreslagna bestämmelsen föranleder följande reflektioner.

För det första är det inget i betänkandets motivering som antyder att rätten att utföra inspektioner i bostäder ska begränsas till i förväg anmälda inspektioner. Ordalydelsen till den föreslagna lagtexten förordar dock en sådan, snäv, tolkning eftersom hänvisning bara görs till förordningens artikel 14 e). Lagstiftarens avsikt bör därför göras tydligare. Ska oanmälda inspektioner få genomföras även i bostäder? Om inte, hur motiveras detta? De skäl som kan rättfärdiga en oanmäld inspektion i ett företags lokaler borde rimligtvis även kunna rättfärdiga en oanmäld inspektion i en bostad om den ekonomiska verksamheten bedrivs där. Oavsett vilken väg som väljs bör regleringen inte ge utrymme för olika tolkningar. En tydligare reglering av rätten att genomföra inspektioner i bostäder förordas därmed.

Inspektioner i såväl bostäder som affärslokaler utgör en begränsning av skyddet för privatliv enligt EU-stadgans artikel 7 och Europakonventionens artikel 8. För att de ska vara förenliga med de båda bestämmelserna krävs att de omgärdas av tillräckligt starka processuella garantier. Detta särskilt om myndigheterna ges långtgående befogenheter. Utredningen föreslår att de olika marknadskontrollmyndigheterna själva ska få besluta om platsundersökningar och därmed inte, såsom till exempel Konkurrensverket och i vissa fall även Finansinspektionen, behöva inhämta ett domstolsgodkännande. Dessutom ska myndigheterna kunna begära (i) handräckning av Kronofogdemyndigheten och (ii) att Polismyndigheten lämnar den hjälp som behövs för att tillträde – till privatbostäder och företagslokaler – ska kunna ske. Under själva inspektionen har myndigheterna sedan rätt att omhänderta handlingar och varuprover och de får även begära att den ekonomiske aktören tillhandahåller en rad olika uppgifter. Vidare framgår av förslaget 8§ att oanmälda inspektioner ska kunna genomföras utan berörda parter vetskap. Marknadskontrollmyndigheterna ges således mycket långtgående befogenheter.

Vad avser de processuella garantierna noteras att myndigheterna föreslås bli skyldiga att i inspektionsbeslutet ange (i) föremålet för och syftet med inspektionen, (ii) tidpunkten när inspektionen ska påbörjas, (iii) myndighetens befogenheter, samt (iv) möjligheten att överklaga inspektionsbeslutet. Dessa är alla mycket viktiga processuella garantier som syftar till att tillvarata rätten till försvar och skyddet för privatliv. Dock kan noteras att de blir verkningslösa om myndigheterna tillåts genomföra inspektioner utan att först behöva överlämna beslutet till den juridiska eller fysiska personen ifråga (8§).

Det bör vidare övervägas om inte ytterligare skyddsåtgärder bör införas. Vad gäller inspektioner i privatbostäder vore det till exempel lämpligt att låta dessa beslut fattas av domstol. Som utredningen anger utgör de en inskränkning av vars och ens grundlagsstadgade rätt till skydd mot husrannsakan och skyddet för privatliv och kan dessutom beröra andra än företrädare för den ekonomiska aktören, till exempel andra som bor eller uppehåller sig i bostaden. I många fall rör det sig dessutom om enskilda näringsidkare som saknar kunskap eller möjlighet att tillfullo tillvarata sina rättigheter. Det bör således finnas ett starkare skydd mot oproportionerliga eller godtyckliga ingripanden från myndigheternas sida.

Under alla omständigheter bör det av lagen tydligt framgå att myndigheterna endast får genomföra inspektioner i privatbostäder om det finns anledning att anta att varuprover eller annan relevant dokumentation/information finns förvarad i bostaden. Vidare bör myndigheterna – och det här gäller såväl inspektioner i bostäder som företagslokaler – ha en uttalad skyldighet att återlämna det som omhändertas i samband med en inspektion om misstankarna visar sig vara ogrundade eller det i övrigt är möjligt utan att därmed äventyra de mål dom förordningen syftar till att uppnå.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Jessika van der Sluijs. Yttrandet har beretts av universitetslektor Helene Andersson. Föredragande har varit kanslichef Catharina Sitte Durling. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Durling', with a long, sweeping horizontal stroke extending to the right.

Jessika van der Sluijs

Catharina Sitte Durling